

שער חזית הצפון: גדוד 13 בארבעת ימי הלחימה הראשונים של המלחמה

קרב ההגנה שניהלו הכוחות המעטים ברמת הגולן בימים הראשונים של מלחמת יום הכיפורים, מרמת המג"ד ועד אחרון החיילים, הראה במהלך המלחמה מצוינות טקטית, דבקות במשימה ואחריות. בחינת קרב ההגנה של גדוד 13 מראה את החשיבות של מוצבי ההגנה במהלך המעבר משגרה לחירום

שבת 6 אוק' 73 -

נקבעה פגישה עם האלוף לשעות הבוקר שלא התקיימה. בסביבות 0900 התקיימה פגישת מפקדים עם מח"ט 820 (יחד עם מנ"ד השריון יאיר נפשי). בישיבה נצפו גם עמדות טנקים של האויב. (הפגישה התקיימה במוצב 104). הסיור נפסק כשנקרא באראזני לאלוף בנפח. מיר עם תום הסיור התקבלה הורעה שב-1200 יתייצבו אוטובוסים לפינוי נשים וילדים. אז, בפעם הראשונה, הבינוחי שמשו חריג באמת הולך. כמו-כן סוכם שב-1200 תהיה ישיבה בנפח. כשהגעתי למפקדה הגדוד בקוניטרה, קבלנו "כוננות ספינה" לקראת שעה 1300 (בסביבות 1030). קבלתי הוראה שלא לבוא לישיבה ב-1200.

פרוט ההוראה:

- א. כוננות ספינה.
- ב. תגבור מוצבים בארבעה חיילים; להניע ככל מוצב ל-16 חייל וב-107 ל-20.
- ג. חסימת צירים.
- ד. קיבול תצפיות ארטילריות באמצעות גנמ"שים.
- ה. נאמה שעשו להיוח נסיון מחטף על מוצב 107 (אחמדיה).
- ו. עלו לחיות ב-1300 בחפ"ק בתל אבו-נידא.
- ז. להוציא גנמ"שים לישובים לברוק שהאנשים מצויים במקלטים.

המשימות שהוטלו על גדוד 13 ב־6 באוקטובר. המג"ד, שהבין מייד בתחילה שאין מדובר ביום קרב, קבע שמימת הגדוד והכוחות הכפופים לו היא להגן על עצמם. מקור: תמלול ועדת אגרנט, ארכיון צה"ל

74 שנפרסו לצד המוצבים, אך הן לא היו תחת פיקוד גדוד 13. המשימות של המוצבים בשגרה היו החזקת המוצבים וביצוע תצפיות יום, סיורי בוקר, ופתיחת צירים פנימיים בקו המערכת ואבטחת צירים.

תמונת המצב של מפקד הגדוד ומפקדי המוצבים

ב־5 באוקטובר, ערב המלחמה, תמונת המצב שהתגבשה אצל המג"ד הייתה כוננות ליום קרב שיתרחש ב־6 באוקטובר. למעט הידיעה על יום הקרב הצפוי, לא קיבל המג"ד כל מידע נוסף ממפקד חטיבה 820 או מקמ"ן החטיבה. במסגרת "יום הקרב" הגדוד היה צריך להיערך לירי ארטילרי ("כוננות ספינה"), ונאמר לו שיתכן ניסיון מחטף במוצב 107. הפקודה

ביולי 1973 קיבל גדוד 13 אחריות על שבעה מוצבים תחת פיקוד החטיבה המרחבית 820. המוצבים 102 מוצב החרמון, ודרומה ממנו 103 במג'דל שמש, 104, 105, 107, 109 ו-110, ברמת הגולן, נפרסו בגזרה שגבולה הדרומי היה כ־6-7 ק"מ מדרום לקוניטרה, ושנמשכה, צפונה משם, עד לחרמון. סא"ל זאב אורן, מפקד הגדוד שקיבל את הפיקוד ביוני 1973, הסמג"ד, רס"ן אילן בירן, ומפקדת הגדוד ישבו בתל אבו אל-נדא (הר אביטל). כוחות הגדוד הוצבו באופן זה: פלוגה א', שמפקדתה מוקמה במסעדה, תפסה את מוצבים 102 ו-103; פלוגה ב', שמפקדתה בקוניטרה, תפסה את המוצבים 107, 109 ו-110; ופלוגה ג', שמפקדתה הייתה במסעדה, תפסה את מוצבים 104 ו-105. בגזרת הגדוד הוצבו גם חמש מחלקות טנקים מגדוד

יונתן הראל, תלמיד דוקטורט באוניברסיטה העברית

למוצב 107 ולכיוון מוצב 104, ובמקביל נחתו כוחות קומנדו על מוצב החרמון. בשעה הראשונה לחגימה ניתק הקשר עם חלק מן המוצבים. מוצב 104 ספג התקפות חי"ר ושריון; את המוצבים 105, 107 ו-109 תקפו כוחות חי"ר, חרמ"ש ושריון; מוצב 110 הותקף חד פעמית על ידי חי"ר; ומוצב 103 ניהל בעיקר תצפיות. המוצבים נלחמו במשך כל הימים, על אף שביום ראשון 7 בחודש בשעה 09:00 התקבלה מחטיבה 820 פקודת נסיגה עבור הגדוד. מג"ד 13 ביקש שלא לסגת מקו המוצבים, ואל"ם אמיר דרורי, מח"ט גולני, הצטרף לבקשה. הקשר עם החטיבה נותק מרגע העברת הבקשה והתחדש רק ביום ג'. לפי דברי המג"ד אורן הוא לא מילא את הפקודה משום: "שאינ שום סיבה, אין שום סיבה הכול בסדר ואף מוצב לא נפל, פרט לחרמון".² שלושת ימי הלחימה הראשונים אופיינו בעצמאות של הגדוד ושל מפקדי המוצבים. מג"ד 13 העיד כי כלל לא היה מובן בימים הראשונים מי שולט בגזרה שבה היו לפחות עוד שלושה מג"דים, ולהבנתו כל הפעילות התנהלה ללא כל קשר עם החטיבה המרחבית.

שהועברה למוצבים ב-6 בחודש בשעה 13:00, הייתה ל"כוננות ספיגה" לקראת "יום קרב". מוקדם יותר באותו היום, בשעה 11:30, תוגברו המוצבים, והסד"כ הרגיל של 12 חיילים למוצב הועמד על 16, ובמוצב 107 תוכנן תגבור סד"כ ל-20, אך לבסוף הוא עמד על 19 חיילים.

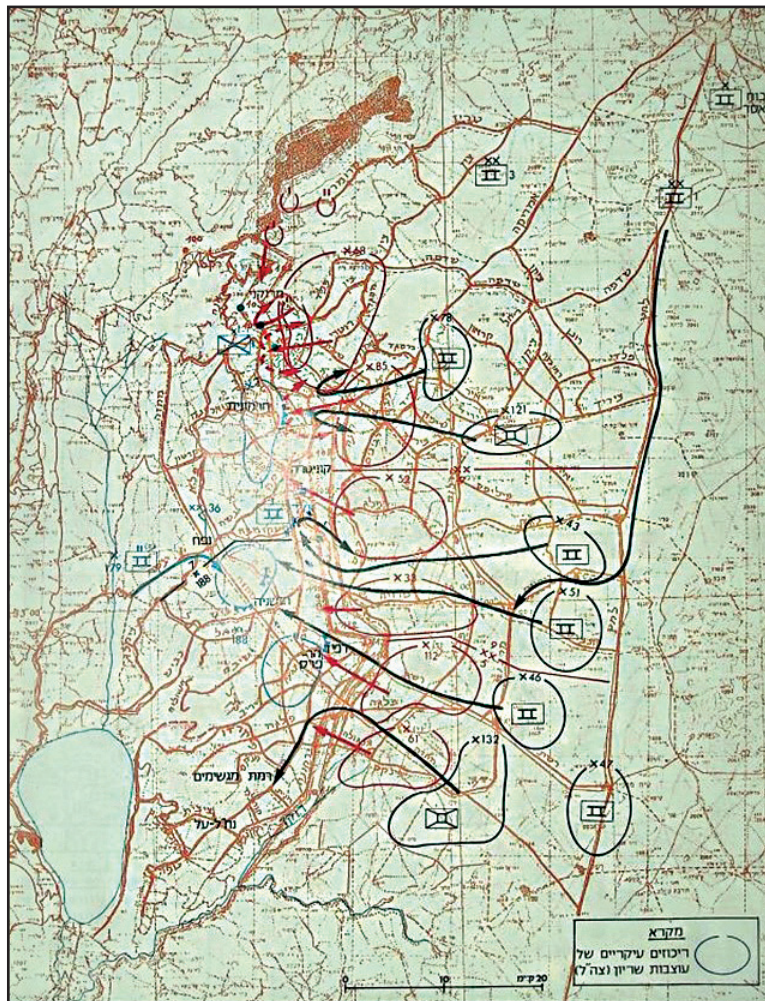
בתחילת הקרב בשעה 14:00 המידע שעמד לרשות המג"ד היה מוגבל, ובמהלך קרבות הבלימה גיבש המג"ד את תמונת המצב על בסיס תצפית אישית מתל אבו אל-נְדָא ותוך ריכוז דיווחים מהמוצבים, ככל שהדבר היה ניתן. סא"ל אורן, שהבין מייד בתחילה שאין מדובר ביום קרב, קבע שמשמית הגדוד והכוחות הכפופים לו היא "להגן על עצמם, וזה שמרתי מכל משמר שאף מוצב לא ייפול, שלא יכבשו מוצבים".¹

המשמיות בשלב זה היו הגנה על המוצב, הגנה עצמית על הכוח ודיווח לדרג הממונה. החל מיום ראשון 7 באוקטובר כל המוצבים דיווחו פעם בשעה על המרחב שכלל את כל גזרת המוצבים. למעט נפילת מוצב החרמון, שאר המוצבים לא נכבשו, ואף חייל סורי לא עבר את גדרותיהם הפנימיות. מפקדי המוצבים ניהלו לחימה עצמאית, כאשר הגדוד מרכז את דיווחיהם ומנסה לסייע להם באמצעות בקשות להשאר כוחות השריון לצידם, בהעברת בקשותיהם לטווח ארטילרי ובהעברת אספקה. כל העת, לאחר 48 שעות בערך, נשמר קשר פיזי עם כל המוצבים, והאספקה הגיעה למוצבים בתמרון בין כוחות אויב.

כוננות המוצבים ותחילת הקרב

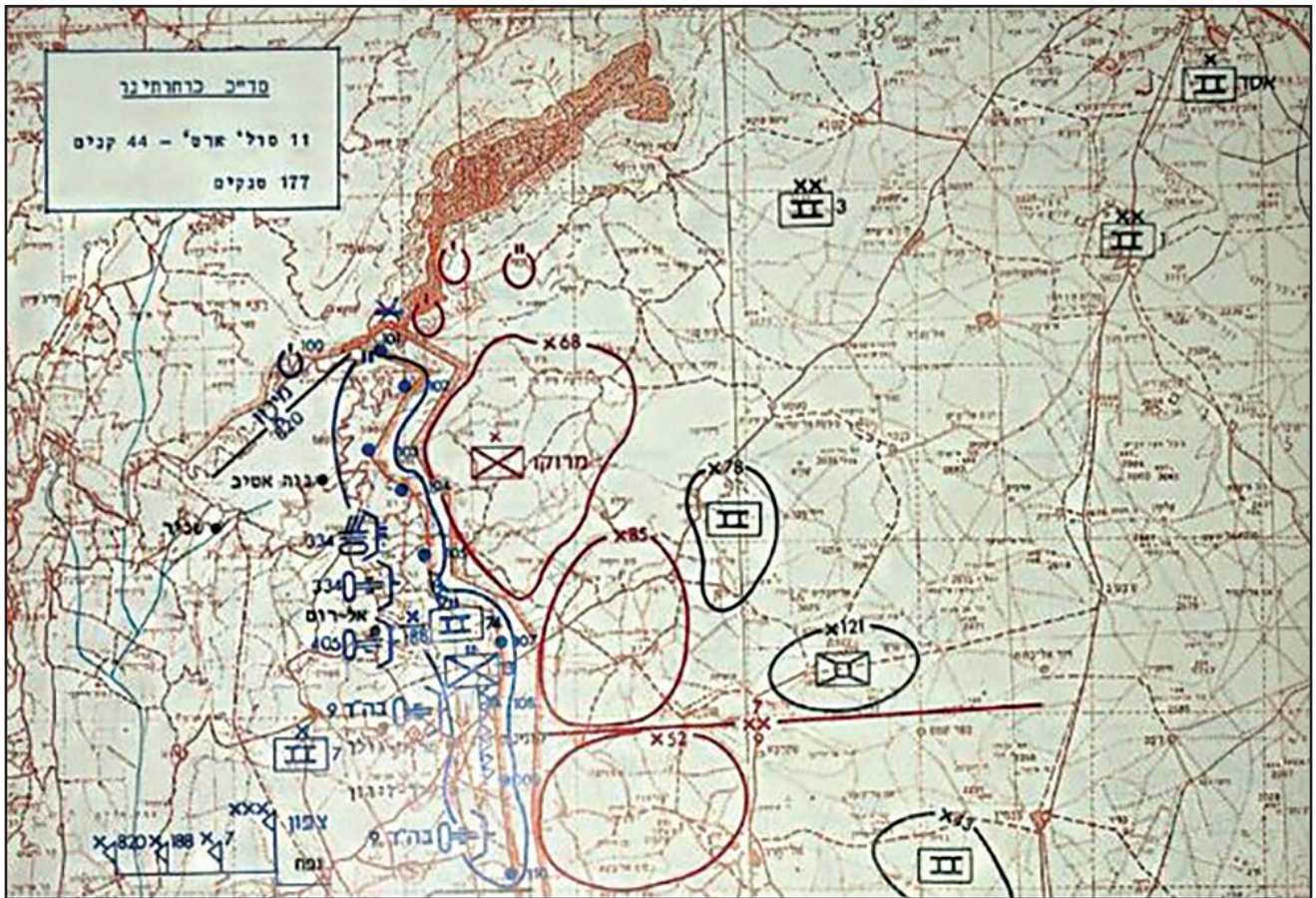
פרט למוצב 103 שהעביר את המרגמה שלו למוצב החרמון, כל המוצבים צוידו במרגמות 81 מ"מ עם כבערך 70 פצצות חנ"ם, 40 זרחן ו-30 תאורה. בכל מוצב היו 2-3 מטולי רקטות נגד טנקים ("בזוקה"), ובמוצב 107 היו 4 מטולים. מסיבב למוצבים נפרסו חגורות מוקשי נ"ט, וסביב חלקם גם מוקשי נ"א. הסיוע למוצבים היה מחלקות השריון מגדוד 74, אשר עמדו בקשר ישיר עם מפקדי המוצבים הגם שלא הוגדרו תחת פיקודם. לפיכך לעיתים נלחמו הטנקים באופן מרוכז תחת פיקוד גדוד 74 במהלכם של קרבות הבלימה, ולעיתים הם סייעו ללוחמי המוצבים.

הסורים חצו את המכשול לאחר הרעשה ארטילרית שהחלה בסביבות 13:50. הרק"ם הסורי פרץ מדרום למוצב 110, מצפון למוצב 109, מצפון

היערכות הכוחות ב-6 באוקטובר. מסיבב למוצבים נפרסו חגורות מוקשי נ"ט, וסביב חלקם גם מוקשי נ"א. מתוך: מלחמת יום הכיפורים - מפות ומבצעים. המחלקה להיסטוריה, צה"ל

ההבקעה הסורית בגולן בליל 7/6 באוקטובר. הרק"ם הסורי פרץ מדרום למוצב 110, מצפון למוצב 109, מצפון למוצב 107 ולכיוון מוצב 104, ובמקביל נחתו כוחות קומנדו על מוצב החרמון. מתוך: מלחמת יום הכיפורים - מפות ומבצעים. המחלקה להיסטוריה, צה"ל

לכוננות ספיגה ב־6 באוקטובר בשעה 13:00. בשני הימים הראשונים המוצב בעיקר דיווח על תנועות, ומפקד המוצב העיד כי בשטח לא נראתה תגובה לדיווחים על תנועות השריון הסורי. בבוקר יום שני ספג המוצב הפגזה כבדה, וביום שלישי 9 באוקטובר הוא הותקף על ידי ארבעה טנקים סוריים שנסוגו לאחר חילופי אש שניהלו עימם טנקים מגדוד 74.

מהלך הלחימה לפי מוצבים

המוצבים ניהלו את הלחימה בגזרתם על סמך החלטות מפקדיהם. בסוף היום הראשון לחימה החלה התחמושת במוצבים לאזול, והסמח"ט קיבל שלושה נגמ"שים להעברת אוכל ותחמושת. האספקה הועברה שעה שקו הגבול היה פרוץ, והסורים נעו בין המוצבים. אולם בתוך כ־48 שעות מתחילת הלחימה נוצר קשר פיזי עם כל המוצבים, וכולם קיבלו אספקה. המוצב הדרומי ביותר היה מוצב 110, תחת פיקוד סגן מוטי פרדר. בשעה 13:50 ספג המוצב הפגזה ישירה, ולאורך כל יום 6 בחודש פעילותו הסתכמה בתצפית ובדיווח. מפקד המוצב דיווח על שיירות ענק של נגמ"שי נ"ט וחי"ר שנעו על "טרוריה". באותו היום בשעה 22:15 הותקף המוצב על ידי כוחות חי"ר, והוא הדף אותם בסיוע ארבעה טנקים שנשלחו ממפקדת הגדוד, ושחסמו את הכניסה למוצב. ביום המוחרת בשעה 23:00 זיהה סגן פרדר ירי זרחן על תל 'שעף אל-כביר' ולאחר מכן התקפה של חי"ר. באותה עת התל היה ריק מכוחות. ביום שני 8 באוקטובר זוהתה חדירה על ציר 'קטקומבה' לכיוון נפח, וחיילי המוצב ירו עליה באמצעות המרגמה. בצוהרי יום שלישי ירו לעבר המוצב שני טנקים מאזור 'תל עקשה', אך הם עזבו לאחר שטווחו מן המוצב. מוצב 109 היה תחת פיקוד סמל אריאל פרדו. המוצב נכנס

בסוף היום הראשון לחימה החלה התחמושת במוצבים לאזול, והסמח"ט קיבל שלושה נגמ"שים להעברת אוכל ותחמושת. האספקה הועברה שעה שקו הגבול היה פרוץ, והסורים נעו בין המוצבים. אולם בתוך כ־48 שעות מתחילת הלחימה נוצר קשר פיזי עם כל המוצבים, וכולם קיבלו אספקה

מוצב 107 היה תחת פיקוד סגן אברהם אלימלך. מייד עם תחילת ההפגזה, בסביבות השעה 13:50, פרצו שישה טנקים סוריים לכיוון המוצב ונפגעו מירי של טנקים מגדוד 74. הקשר בין עמדות המוצב נפגע בהפגזה. חיילי המוצב זיהו שיירת

כוחות הגדוד שישובו במפקדות הפלוגות. מכיוון שלא היה ידוע בתחילה מתי תתקבל תחמושת, קימצו חיילי המוצב בירי המרגמה, ועם קבלת האספקה עלה קצב האש, ובסך הכול נורו מן המוצב כ-970 פצצות בשלושת הימים הראשונים וביעילות גבוהה לפי עדותו של מפקד המוצב.

מוצב 103 היה תחת פיקוד סגן יעקב בורובסקי, סמ"פ גזרת החרמון שהועבר ביום שישי למוצב 103. בשעה 13:50 הופיעו מטוסים והפגיוזו מעל מג'דל. עד שעה 19:00 כלל לא היה ברור למפקד המוצב כי החלה מלחמה, והדבר מעיד על הקשר הלקוי ביום הראשון בין המוצב לגדוד. בשעה 14:50 נודע למפקד המוצב דרך דיווח ברשת הקשר כי המצב במוצב בחרמון חמור, וכי הסורים נמצאים בתוך המוצב. עד יום שלישי עסק המוצב בתצפית וירה לעבר מטוסים שניסו לנחות בסביבתו.

הערכות מוקדמות לגבי מוצב החרמון לא גילו כי הוא יותקף בסד"כ גדול, ולכן איישו אותו באופן רגיל תשעה חיילים קבועים של הגדוד, ולעיתים 12. שאר חיילי המוצב, בערך 60, היו אנשי מודיעין. הם לא היו כפופים למג"ד 13, ולכן גם נוצרה בעיית שליטה וארגון למשימות ההגנה. ליד המוצב היו שתי תצפיות ניידות של הגדוד. בשל היעדר קשר עם המוצב או הוראה מחטיבה 820, שלח המג"ד לרכבל התחתון מ"פ עם שני נגמ"שים ביום שבת בערב כדי לחבור למוצב. עם הגיעם לרכבל הם ביקשו מהחטיבה לעלות למוצב, אך לא ניתן לכך אישור, ולכן פונו רק חיילי התצפיות שירדו אל הרכבל התחתון.

הערכות מוקדמות לגבי מוצב החרמון לא גילו כי הוא יותקף בסד"כ גדול, ולכן איישו אותו באופן רגיל תשעה חיילים קבועים של הגדוד, ולעיתים 12. שאר חיילי המוצב, בערך 60, היו אנשי מודיעין. הם לא היו כפופים למג"ד 13, ולכן גם נוצרה בעיית שליטה וארגון למשימות ההגנה

סיכום

קרב ההגנה שניהלו הכוחות המעטים ברמת הגולן בימים הראשונים של מלחמת יום הכיפורים, סייע לשחיקת הכוחות הסוריים במלחמה ולאפשרות ניהול בלימתם. גדוד 13, מרמת המג"ד ועד אחרון החיילים, הפגין מצוינות טקטית, דבקות במשימה ואחריות. מפקד הגדוד הבין שהוא במלחמה ופעל להרגיע את הפיקוד ואת חייליו על סמך ניתוח מצב כוחותיו והאויב. הוא הבין שמשימת הגדוד היא לאסוף מודיעין על האויב ולשחוק אותו ככל האפשר על מנת להקל על יתר הכוחות שנמצאו גם כן בקרבות בלימה והגנה. מפקדי המוצבים מיצו את היכולות הקיימות במוצבים ואת כוחות השריון לידם וטייבו את הפעלת האש של כוחות התותחנים שהוקצו להם. לבסוף חיילי הגדוד ומפקדיו פעלו באומץ תוך כדי הקרבות. בחינת קרב ההגנה של גדוד 13 מראה את החשיבות של מוצבי ההגנה במהלך המעבר משגרה לחירום ובמהלך הימים הראשונים של המלחמה.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

משאיות על ציר "אמריקה" וירו עליה בנק"ל, וחיילי השיירה ברחו. בבוקר יום ראשון הותקף המוצב על ידי 6 טנקים. אחד מהם הושמד באמצעות מטול נ"ט והיתר על ידי טנקים של גדוד 74. מעט לאחר מכן יצאו כ-15 טנקים מחאן ארנבה והתפרסו מצפון לציר, אך הם הושמדו מאש מארב של טנקים מגדוד 74. בסביבות אחר הצהריים הגיעו למוצב עוד שלושה טנקים מגדוד 74 לתגבור, וכוח הטנקים במוצב עלה לתשעה. לאחר מכן החלה התקפה של חי"ר סורי, וגם היא נהדפה. בליל 8/7 באוקטובר נכנס כוח סורי בין המוצבים 105 ו-107, והטנקים של גדוד 74 נסוגו מהמוצב. בבוקר יום שני התקדמו שיירות שריון סורי מחאן ארנבה, ובכל שיירה נצפו כחמישים טנקים. חמישה מהטנקים הסורים הושמדו על ידי הבזוקאי של המוצב. מאוחר יותר זוהתה שיירת נגמ"שים עם תותחי נ"מ וחי"ר מתקדמת לעבר המוצב, וכוחות המוצב פגעו בה. סגן אלימלך העיד על האופי של שיתוף הפעולה עם הארטילריה לשם טיווח: "מי שזעק הכי הרבה בקשר קיבל את הסיוע".³ את האספקה הראשונה קיבל המוצב ביום שני בשעה 17:00.

מוצב 105 היה תחת פיקוד סגן צבי הלברנט. בשעה 13:55 צפה המוצב על התקפת מטוסים סוריים על תל אבו אל-נדא, וכ-12 טנקים סורים הופיעו במרחק של כ-800 מטרים מהמוצב. הטנקים מגדוד 74 ניהלו איתם אש. באותה עת גם נורתה אש שטוחת מסלול על עמדות המוצב ופגעה בהם. הרגם נפגע, והמ"פ פינה אותו עם נגמ"ש חילוץ. בבוקר יום שני זוהו משאיות בתעלת הנ"ט, והחיילים ירו עליהן במקלעי מא"ג ומקל"פ (מקלע פלוגתי). לאחר מכן החלה הפגזה על המוצב שהשמידה את עמדת הפיקוד שלו, וכך למפקד המוצב לא הייתה יותר שליטה מלאה על חלקו הדרומי של המוצב. אספקה הגיעה למוצב ביום שלישי אחר הצהריים. לאחר קבלתה הגיעו לקרבת המוצב ארבעה נגמ"שים סוריים עם תותחי 20 מ"מ (כנראה תותחי נ"מ), וחיילי המוצב ירו עליהם במקלע. לבסוף הושמדו הנגמ"שים הסוריים על ידי הטנקים של גדוד 74 ששבו למוצב. ביום שלישי זיהו חיילי המוצב טנקים סוריים רבים וארטילריה שנפרסו מדרום-מזרח למוצב, ביקשו סיוע אווירי, אך הוא לא הגיע.

מוצב 104 היה תחת פיקוד סגן יהונתן מידובניק. ביום שבת בשעה 13:50 הופגז המוצב, וחייליו זיהו התקפת מטוסים על מוצב החרמון. בהפגזה נהרסה מערכת הקשר, פרט למכשיר אחד שהועבר לרשת האלחוט של הטנקים. מרגע זה מפקד המוצב לא ניהל קשר עם הגדוד אלא עם הטנקים, ועימם הוא תיאם את הלחימה. כרבע שעה לאחר ההפגזה פרצו טנקים סוריים את הקו ונעו על ציר "צין". טנקים של גדוד 74 פגעו בשישה מהם, וכחצי שעה לאחר מכן הסורים לא ניסו להתקדם יותר. בשעה 18:00 החלה על המוצב התקפה של כ-40 לוחמי חי"ר. ההתקפה נהדפה במרחק של כ-500 מטר מהמוצב. ביום ראשון לפני הצהריים החלה התקפת חי"ר שנייה, ולמוצב הגיעו כ-30 חיילים מסיירת גולני לתגבור. הם הביאו עימם מא"גים ומכשירי קשר נוספים, ויחד עימם נהדפו הסורים אחר הצהריים. הקשר עם הגדוד חודש, ובהמשך היום היו ניסיונות התקפה קטנים שנהדפו. ביום שני תקף כוח חי"ר סורי גדול, וחיילי האויב הגיעו עד לתעלות החיצוניות. המוצב גם כותר מאחור, אך הכוח המכתיר ברח בצוהרי יום המוחרת. עד יום שלישי נותרו שתי מחלקות טנקים של 74 לסייע למוצב, וכמעט בכל יום בוצעו חבירה לאספקה ופינוי למוצב על בסיס

